

Interkulturní kompetence: proč ji potřebujeme a jak ji zvyšovat

Barbora Hubená

Psychologický ústav FFMU, Brno

info@psychologon.cz

Anorexia nervosa and bulimia nervosa are often nicknamed as disease of models. Number of people with this diagnosis is growing, but now is not only women's diagnosis but also male. What are the gender differences in symptoms, quality of life and chances of cure?

Mentální anorexie a mentální bulimie jsou přezdívány nemoci modelek. Počet osob s touto diagnózou roste, avšak už dávno se netýká pouze žen, ale i mužů. Jaké jsou mezi pohlavími rozdíly v symptomech, kvalitě života a v šanci na vyléčení?

key words: eating disorder, comparison of men and women, symptoms, quality of life

---

V době zvyšující se globalizace a narůstající rozmanitosti společnosti je potřebné účinně komunikovat s lidmi různých kulturních a etnických skupin. Právě schopnost komunikace s jinými kulturními skupinami popisuje úroveň interkulturní kompetence...

V dnešní době zvyšující se globalizace a narůstající rozmanitosti společnosti je více než kdy jindy potřebné naučit se nejenom přežívat bok po boku jiných kulturních a etnických skupin, ale naučit se s nimi účinně komunikovat. Právě schopnost komunikace s jinými kulturními skupinami popisuje úroveň interkulturní kompetence. Mezinárodní společnosti a zaměstnavatelé zdůrazňují potřebu vzdělání v tomto ohledu a vzdělávací instituce postupně reagují vytvářením různých interkulturních kurzů a vzdělávacích programů. Ve svém výzkumném projektu na Nebraska Wesleyan University jsem se zabývala zhodnocením

různých typů projektů interkulturního vzdělávání a měření, zda tamější kurz Interkulturní komunikace opravdu zvyšuje úroveň interkulturní kompetence a snižuje etnocentrismus. Vzhledem k tomu, že v Česku je toto téma zatím méně rozšířené, ráda bych jej přiblížila v následujícím článku.

Interkulturní kompetence – kolik autorů, tolik různých pojetí

V průběhu posledních 30 let mezi odborníky probíhá neustálá debata nad definicí interkulturní kompetence, výsledkem je mnoho způsobů, jak ji definovat. Pojem zahrnuje podle různých autorů různé schopnosti a dovednosti. Také existují dva přístupy – lingvisté přisuzují větší význam zvládnutí cizího jazyka, zatímco sociologicky zaměřeni interkulturní vědci se soustředí téměř výhradně na interkulturní schopnosti. Tomu odpovídá i množství různých názvů (např. interkulturní komunikační kompetence, interkulturní efektivita nebo adaptace), popisující velmi podobné pojmy. Kvůli této nejednotnosti v definici interkulturní kompetence Darla K. Deardorff provedla v roce 2004 metaanalýzu dat týkajících se názorů mezinárodně uznávaných interkulturních odborníků a administrátorů takto zaměřených programů ve vyšším vzdělávání. Odborníky nejvíce podporovaná definice této analýzy vymetuje interkulturní kompetenci jako "chování se a komunikace vhodné a efektivní v interkulturních situacích" (Deardorff, 2004, p. 196), kde efektivita a vhodnost jsou použity ze Spitzbergova modelu (1989). Efektivita popisuje, jak komunikující jedinec hodnotí svůj vlastní výkon v komunikaci, a vhodnost se vztahuje ke zhodnocení výkonu jedince členy dané kultury. Deardorff (2004) také definovala 22 základních prvků interkulturní kompetence, které organizovala do dvou úrovní – Postoje a Znalosti, porozumění a dovednosti. Postoje tvoří základ a jsou podmínkou pro dosažení vyšší úrovně Znalostí, porozumění a dovedností.

Etnocentrismus, a jak souvisí s interkulturní kompetencí

Koncept etnocentrismu by vytvořen Sumnerem (1906) jako "pohled na věci, ve kterém je vlastní skupina středem všeho a všechny ostatní skupiny jsou poměřovány a hodnoceny s ohledem na ni" (s. 13). Podobně Hofstede (1991) definoval etnocentrismus jako hodnocení členů jiných kultur podle standardů vlastní kultury. Takové hodnocení je většinou nepříznivé a zastávání těchto postojů se často projevuje i jako antisociální chování vůči out-group. Podle Hofstedeho (1991) se různé kultury liší v míře etnocentrismu, a stejně tak jednotlivci v daných kulturách mohou mít rozdílné postoje k jiným etnickým, jazykovým nebo náboženským skupinám. Tento názor potvrzuje i výzkum srovnávající etnocentrismus u amerických a japonských studentů (Neuliep, Chadoir and McCroskey, 2001), který potvrdil jak různou míru etnocentrismu v těchto dvou kulturách, tak podobnou míru variability v nich. Dva faktory, které významně ovlivnily míru etnocentrismu u jednotlivců, byly pohlaví dané osoby (ženy dosahovaly nižšího skóre etnocentrismu než muži) a kontakt s cizinci (Američané, kteří se častěji setkávali s cizinci, dosahovali významně nižších hodnot etnocentrismu).

Etnocentrické postoje ovlivňují interkulturní sociální interakce. Kdykoli se dvě nebo více osob vstoupí do kontaktu, je tento kontakt ovlivněn jejich kulturním prostředím. Kultura je zodpovědná za to, jak lidé vnímají situace, jak se cítí, chovají a komunikují s ostatními, etnocentrismus je tedy součástí každé interkulturní interakce. Gudykunst a Nishida (1994) tvrdí, že každý je do jisté míry etnocentrický. Je optimální být si vědom vlastního etnocentrického postoje a pokusit se jej redukovat, ale není možné nebýt vůbec etnocentrický. Neuliep, Chadoir a Croskey (2001) a Deardorff (2004) zastávají názor, že překonání etnocentrického postoje je základní podmínkou pro efektivní interkulturní komunikaci. Morreale, Spitzberg a Barge (2001) ve své studii potvrdili, že vysoká míra etnocentrismu interferuje s motivací k učení se o jiných kulturách a celkově ke kontaktu s nimi. Proto, aby se člověk stal zdatným v interkulturní komunikaci, je nutné být si vědom vlastních etnocentrických postojů a snažit se snížit jejich vliv na sociální interakce

Jak zvyšovat interkulturní kompetenci v rámci studia?

Existuje více typů programů interkulturního učení, různé teoretické kurzy, výměnné pobyty, dobrovolnictví v zahraničí nebo i v dané zemi se členy jiné kultury, ale ne všechny jsou opravdu účinné. Allport poznamenal už v roce 1954, že pouze kontakt s jinou kulturou není dostatečný pro rozvinutí interkulturní kompetence, nicméně učíme se pozorováním, nasloucháním a hovorem s osobami z odlišného kulturního prostředí (Deardorff, 2009). Také podle konstruktivistů se lidé učí zážitky, kterých ale nedosáhneme pouze přítomností v blízkosti nějaké události, ale spíše naší interpretací události (Hammer, 2003).

Savicki (2008, xiii) zdůrazňuje, že interkulturní vzdělávací programy by měly být spíše zaměřené na výsledek než probíhat stylem "pokus omyl". Jako poměrně efektivní programy interkulturního vzdělávání se ukázaly výměnné pobyty s doplňujícími kurzy před odjezdem a po návratu ze zahraničí (Deardorff, 2009), kde jsou studentům nejprve teoreticky představeny klíčové prvky interkulturní schopností a komunikace, a posléze zde reflektují nad svými zážitky z výměny. Každý rok se výměnných pobytů v zahraničí zúčastní více než 200 000 amerických studentů, to je však pouze jedno procento všech studentů ve vyšším vzdělávání (Ashwill, 2004).

Jiná účinná varianta, která je zároveň dostupnější pro větší množství studentů jsou teoretické kurzy v kombinaci s dobrovolnictvím s menšinovou populací. Současný výzkum naznačuje, že takováto zkušenost "snižuje etnocentrismus, tedy vede k vývoji interkulturní kompetence" (Borden, 2007, p. 180). Tedy krátkodobé zapojení se do jiné kultury a navázání interkulturních vztahů, spojené s kritickou reflexí v kurzech může vést k efektivnímu interkulturnímu učení

Můj výzkumný projekt, použité metody a výsledky

Na Nebraska Wesleyan University, kde jsem rok byla na výměnném pobytu probíhal právě takovýto kurz Interkulturní komunikace, jehož cílem bylo poskytnout studentům strategie a schopnosti pro úspěšnou komunikaci napříč kulturami, tedy rozvinout u nich interkulturní kompetenci. Významnou součástí kurzu splnění 20 hodin dobrovolnických aktivit se členy jiné kultury. Rozhodla jsem se tedy provést výzkumný projekt, jehož cílem bylo zhodnotit, zda absolvování daného kurzu redukuje etnocentrismus a zvyšuje interkulturní kompetenci.

Použila jsem dva dotazníky – poměrně známý a rozšířený The Generalized Ethnocentrism Scale (GENE: Neuliep & McCroskey, 1997) hodnotí, jak si jednotlivci váží své kultury a jiných kultur, a upravenou verzi dotazníku The Assessing Intercultural Competence (AIC: Fantini, 2005) který byl původně použit pro sebehodnocení interkulturní kompetence dobrovolníků v zahraničí. Ten jsem upravila pro studenty účastnící se krátkodobého dobrovolnictví v jiné kultuře. Testy jsem poté administrovala 45 studentům ve dvou paralelních skupinách předmětu na začátku a před koncem semestru. Data z obou dotazníků jsem zpracovala párovými t-testy. Obě hypotézy byly potvrzeny, úroveň etnocentrismu u studentů se po absolvování kurzu a dobrovolnictví snížila, zatímco interkulturní kompetence se zvýšila. V dalším výzkumu by bylo vhodné provést podobný projekt s více účastníky, porovnat výsledky s kontrolní skupinou studentů, kteří kurz neabsolvovali (případně absolvovali jen teoretickou část) a v longitudinálním výzkumu se zaměřit na trvání výsledků programu z dlouhodobého hlediska.

Článek byl vytvořen za podpory z projektu OP VK Věda a vědci pro vzdělanost moderní společnosti

(CZ.1.07/2.3.00/35.0005).

Zdroje:

- Allport, G.W. (1954). *The nature of prejudice*. Cambridge, MA: Addison-Wesley.
- Ashwill, M. A. (2004). Developing intercultural competence for the masses. *International Educator*, 13(2), 16-25.
- Borden, A. W. (2007). The impact of service-learning on ethnocentrism in intercultural communication course. *Journal of Experiential Education*, 30, 171-183.
- Deardorff, D.K. (2004). Internationalization: In Search of Intercultural Competence. *International Educator*, 8(2), 13–15.
- Deardorff, D. K. (Ed). (2009). *The SAGE handbook of intercultural competence*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Fantini, A. E. (2005). *Assessing Intercultural Competence: Research Project of the Federation FEIL*. Retrieved from http://www.sit.edu/publications/docs/feil_research_report.pdf
- Gudykunst, W. B., & Nishida, T. (1994). *Bridging Japanese/North American differences*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Hofstede, G. (1991). *Cultures and organisations: software of the mind*. London: McGraw-Hill.
- Morreale S. P., Spitzberg B. H., & Barge J.K., (2001) *Human communication: Motivation, knowledge, & skills*. Belmont, California: Wadsworth Thomson Learning.
- Neuliep, J. W., Chadoir, M. & McCroskey, J. C. (2001). *A cross-cultural comparison of ethnocentrism among Japanese and United States college students*. *Communication Research Reports*, 18 (2), 137-146.
- Neuliep, J. W. & McCroskey, J. C. (1997). The development of U.S. and generalized ethnocentrism scale. *Communication Research Reports*, 14(4), 385-398 .
- Savicki, V. (Ed.). (2008). *Developing Intercultural Competence and Transformation: Theory, Research, and Application in International Education*, Sterling, VA: Stylus.
- Spitzberg B.H. (1989). Issues in the development of a theory of interpersonal competence in the intercultural context. *International Journal of Intercultural Relations*, 13, 241 – 268.
- Sumner, W. G. (1906). *Folkways: A study of the sociological importance of usages, manners, customs, mores, and morals*. New York: Ginn & Co.